

Садиба з підвалами

Територію, на якій розташована старовинна садиба, можна простежити на планах міста XVIII-XIX століть. За словами істориків, спочатку тут був один із будинків Кондратьєвих. За життя одного з них – Миколи Дмитровича, відбувається розпродаж нерухомості, яка колись належала засновнику Сум Гарасиму Кондратьєву. У 1887 році нащадки роду змушені були продати й садибу в центрі міста. Так маєток перейшов у власність родини Суханових.

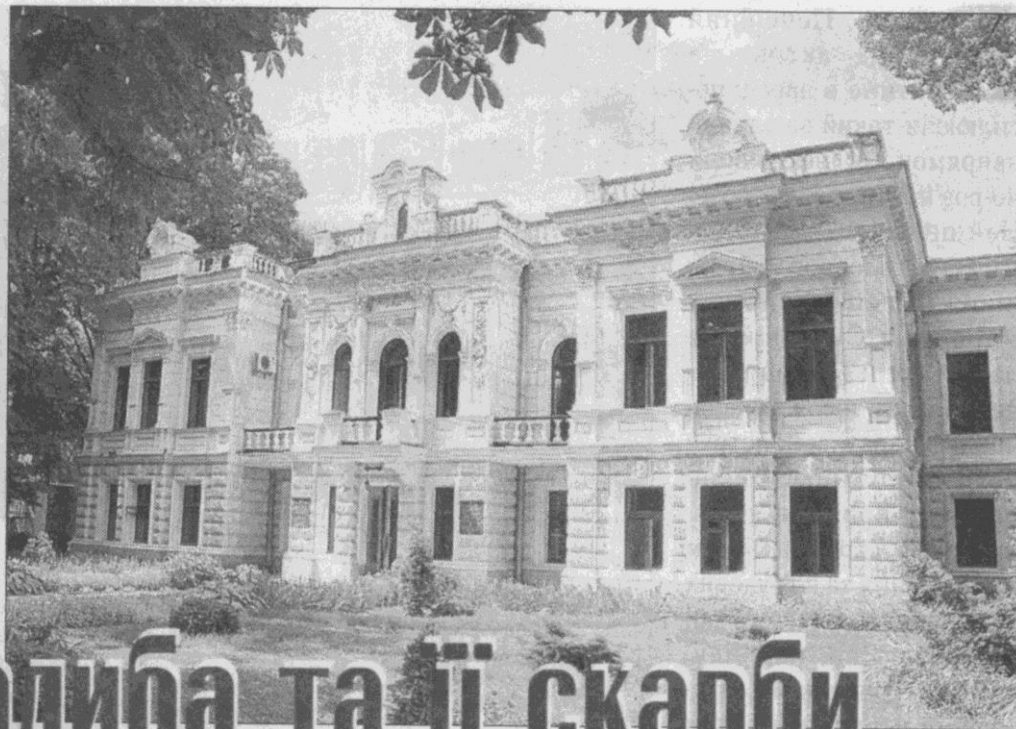
Сучасного вигляду будинок набув на початку 1890-х років, коли сумський підприємець Микола Суханов, племінник купця Дмитра Суханова, завершив будівництво міської садиби. Автором ансамблю із трьох будинків вважається архітектор Михайло Ловцов.

– Садиба складалася з житлового двоповерхового будинку, конторського будинку з напівпідвальним цоколем поверхом і комплексом господарських споруд, – розповів член Правління Національної спілки краєзнавців України Олег Корнієнко. – Під конторою внизу знаходилася садиба, а від неї до будинку був збудований підземний перехід. Збережений донині, цей перехід хвилює уяву мисливців за таємницями. Маєток був оснащений автономним електричним освіт-

■ Мабуть, у кожному місті є будинки, на яких перехожі зупиняють свій погляд. Зазвичай вони овіяні таємницями і легендами. У Сумах – це двоповерхова аристократична споруда на вулиці Петропавлівській, 58, яку всі знають як будинок пані Сумовської, а історики називають це місце – садибою Кондратьєвих-Суханових-Сумовських.

Маєток зі скарбом, місце таємних зборів більшовиків у революційні часи, приміщення із загадковими підвалами – такі легенди ходять про нього. Спробуємо зазирнути у глибину століть і відділити правду від вигадок і міфів.

Старовинна садиба та її скарби

Оскар Гансен поселився у Києві. З 1911 року він придбав квартиру на вулиці Велика Підвальна, 14а. Збирацьку роботу він розпочав ще в Петербурзі. Потім захопився польським мистецтвом та українкою. Наприклад, його колекція фаянсових виробів Києво-Межигірської фабрики вважалася найбагатшою серед відомих зібрань межигірського фаянсу. Згодом його квартира в Києві перетворилася на приватний музей.

У 1918 році Оскар Гансен розділив свою колекцію на дві частини, одну залишив у Києві, а другу – кращу – привіз до матері в Суми. На 1919 рік вартість усієї колекції Гансена становила 5 мільйонів рублів.

Оскар ГАНСЕН

зек О. Гансена головному управлінню мистецтва та національної культури, складені в місті Суми в маєтку О. А. Сумовської. Ймовірно, такі ж списки зберігалися колись і в нашому музеї, але були знищені. Виявилось, що «безцінні скарби» у будинку Сумовської розміщувались у шафах, прикрашали стіни кімнат, умебльовували садибу (ні слова про «сховані в підземеллі», як розповідають деякі сумські легенди).

Наразі співробітники Сумського художнього музею ідентифікують свої експонати, порівнюючи їх із предметами зі списків. Хоча й зізнаються, що це зовсім не просто, адже у списках сумської колекції Гансена 5

– Після війни в маєтку були різні радянські установи: від фінансових органів до міського комітету Компартії, – розповів Олег Корнієнко. – Припускаю, що після 1945 року його передали міському партії, в конторі ж розмістився комітет комсомолу. На початку 1990-х років в останній перебували Народний Рух України, Спілка Української Молоді «Сумщина», «Просвіта», Сумське обласне козацьке товариство та комерційна фірма колишніх комсомольських лідерів.

Сумські скарби – громадськості

На сьогодні центральна будівля маєтку Кондратьєвих Су-

автономним електричним освітленням та підйомником. Прикрасив його парк із дерев'яною альтанкою та квітником.

Коли Суханови збанкрутували, їх садибу придбав інженер-шляховик Іоаким Сумовський, а вже після його смерті в 1909 році всі маєтності успадкувала його дружина Олена Августівна. Саме з перебуванням будинку в руках останньої і пов'язують найбільший скарб нашого міста – музейну колекцію Оскара Гансена.

Оскар Гансен і Суми

Навколо «скарбу» будинку Кондратьєвих-Суханових-Сумовських триває дискусія. Дехто з істориків вважає, що цю колекцію разом із будинком Сумовські отримали від Суханових. Інші ж наголошують, що усі експонати зі збірки Гансена знайшли у підвалах будинку.

Нещодавно наукові співробітники Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького, співпрацюючи з київськими науковцями, розгадали частину загадок колекції Гансена. За словами завідувачки відділом декоративного мистецтва музею Людмили Федевич, Оскар Гансен був сином власниці маєтку Олени Августівни та пасинком І. А. Сумовського. Своє прізвище він отримав від рідного батька – Германа Гансена, біографічні дані якого на сьогодні невідомі.

– З 1907 року сім'я Сумовських переїхала з Петербурга в Україну, – розповіла Людмила Федевич. – Його мати і вітчим купили садибу Суханових у Сумах.

мільйонів рублів.

Чорнильниця «Бібліофіл» з колекції Гансена

Після встановлення радянської влади садиба Сумовських двічі націоналізувалася і двічі поверталася Олені Августівні владними органами УНР та військовою адміністрацією армії А. Денікіна відповідно.

– У 1919 році, як тільки пішли денікінці, це приміщення зайняли органи Надзвичайної Комісії. Після революції у садибі Сумовських перебувала школа. Більшовики були невдоволені такою обладункою, бо це заважало їм конфіскувати садибу, – зазначив краєзнавець Олег Корнієнко. – Згодом її зайняла Сумська споживча спілка. Через невеликий період владні органи все ж забрали садибу, а споживчу спілку перевели в інше місце.

Колекція садиби Сумовських цікавила не лише інтелігенцію, а й простий люд і навіть шахраїв.

Протягом 1919-1925 рр. тут проводилися, з дозволу сказати, «пошуки скарбів». Існує створений за радянських часів міф, про те, що у конторському приміщенні у 1918 році був штаб червоногвардійців. Є дані, що на території парку садиби ховали загиблих бійців під час Громадянської війни та на початку Великої Вітчизняної. Але сьогодні підтвердити чи заперечити ці дані ми не можемо.

Таємниці знайдених скарбів

Мінливою була доля і колекції Оскара Гансена. 29 квітня 1919 року Колегія Наркомосу республіки постановила, що «київська та сумська частини музею, який належав О. Гансену, стають 3-м Державним музеєм». Але в результаті до 3-го Державного музею увійшла тільки київська частина колекції Гансена, друга частина збірки залишилася в Сумах, 1 березня 1920 року на її базі відкрився Сумський художньо-історичний музей, директором якого став Никанор Онацький.

– Завдяки київським науковцям Аллі Ілінг, Ользі Друг і Ользі Івановій ми почасти долучилися до великої історичної правди, – розповіла науковий співробітник художнього музею Людмила Федевич. – З їхньої подачі та за сприяння працівників Державного архіву Сумської області ми знайшли в Центральному державному архіві вищих органів влади (м. Київ) списки, які засвідчували передачу в 1919 році націоналізованого му-

не просто, адже у списках сумської колекції Гансена до 5 тисяч найменувань. Нещодавно музей порадував громадськість Сумщини ще однією знахідкою – печаткою Гансена.

– Серед експонатів сфрагістики нашу увагу привернула мініатюрна статуетка-печатка з ініціалами латиною «О. Н.», що означає «Оскар Гансен», – говорила Людмила Федевич. – Екслібрис, виконаний художником Георгієм Нарбутом для Гансена, підтвердив ці ініціали. Автор статуетки-печатки – відомий віденський скульптор періоду модерн – Петер Терешук.

Відоме й невідоме

Сумські краєзнавці й музейні працівники ще не можуть з упевненістю сказати, що всі білі плями в історії сумського «скарбу» Оскара Гансена, як, до речі, і домівки його батьків, з'ясовані. Зокрема їх цікавить частина Гансенової колекції, яку музей втратив під час війни 1941-1945 років.

– Евакуювали в перші дні війни до Новосибірська (під егідою Третьяковської галереї) найціннішу частину експонатів, решта, наприклад, колекція старовинних меблів, залишилася. Будівлю, де розташовувався музей під час війни, було зруйновано, тож частину «скарбу» втрачено назавжди, – сказала Людмила Федевич.

Трішки більше відомо про долю садиби Сумовських воєнної доби. Під час II світової війни там розташовувалися господарські підрозділи окупаційної влади.

На сьогодні центральна будівля маєтку Кондратьєвих-Суханових-Сумовських належить Інституту прикладної фізики НАН України. На території маєтку розташовані також Управління боротьби з організованою злочинністю УМВС та бібліотека Української академії банківської справи. Будівництво останньої, до речі, викликало обурення місцевої громади. За словами краєзнавця Олега Корнієнка, незважаючи на протести широкого загалу громадян та Національної академії наук України, бібліотеку все ж таки збудували, знищивши унікальний архітектурний комплекс садиби.

– Трагедія полягає в тому, що був знищений цілісний комплекс міської садиби кінця XIX – початку XX століть з археологічним шаром XIII – XVIII століть, – зауважив Олег Миколайович. – Напередодні будівництва хоча б покликали нас, краєзнавців, щоб провели дослідження цієї території. А так... вони безліч загадок і таємниць з історії міста просто поховали під землею.

Сьогодні більшість істориків однастайна в одному: рештки цієї садиби мають бути передані у державну власність, щоб відродити старовинну садибу зі «скарбами» – тепер експонатами художнього музею.

– Необхідно, щоб маєток Кондратьєвих-Суханових-Сумовських був доступний для сумчан і гостей міста, – впевнений Олег Корнієнко. – Щоб став він живою легендою з реальним скарбом, таємним підземним переходом зі старовинною правдивою історією та з колекцією Оскара Гансена.